

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΥΚΛΑΔΩΝ

ΝΑΞΟΣ

Κατά τὸ θέρος τοῦ 1963 συνεχίσθη ἡ ἐν τῇ πόλει τῆς Νάξου ἀνασκαφὴ εἰς τοὺς κατωτέρω τομείς:

Α 1. Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς μυκηναϊκῆς πόλεως, εἰς τὴν «Γκρότταν» (Πί ν. 475 α), ἔνθα ἠρευνήθη περαιτέρω καὶ δὴ κατὰ τὴν πρὸς βορρᾶν, δηλαδὴ τὴν κατεῦθυσιν τῆς θαλάσσης, τὸ κατὰ τὸ 1959¹ καὶ 1960² ἀναφανέν τμήμα οἰκημάτων με σκοπὸν τὴν ἔνωσιν τοῦ τμήματος τούτου πρὸς τὸ τμήμα τὸ ἀνασκαφέν κατὰ τὸ 1950³ καὶ 1951⁴, ὥστε νὰ ἀποκτηθῇ κατὰ τὸ δυνατόν πληρεστέρα ἢ εἰκὼν ἐνὸς ἔστω καὶ περιορισμένου ἀλλ' ὅπως-δήποτε ἀρτίου τμήματος τῆς μυκηναϊκῆς πόλεως. Διότι βεβαίως συστηματικὴ ἐξερεύνησις ὀλοκλήρου τῆς ἀρχαίας πόλεως εἶναι ἀδύνατος καὶ ἔνεκα τῆς περιορισμένης μόνον ἐκτάσεως, ἣτις προσφέρεται πρὸς ἔρευναν, καὶ ἔνεκα τῆς ἀδυναμίας πρὸς ὑπερνίκησιν τῶν φυσικῶν δυσχερειῶν τῆς ἀνασκαφῆς. Ὡς εἶναι ἤδη ἐκ τῶν παλαιότερων μου ἐκθέσεων γνωστόν, τὰ μυκηναϊκὰ εἰρημια κείνται ὑπὸ τὴν στάθμην τῆς πλησίον θαλάσσης — ἐντὸς τῆς ὁποίας καὶ συνεχίζονται — οὕτως ὥστε ἡ ἀνασκαφὴ νὰ μὴ εἶναι δυνατὴ παρά μόνον με τὴν συνεχῆ ἀντίλησιν τῶν ἀμέσως ἐισρεδόντων ὑδάτων (Πί ν. 471 β) ἐκ πάσης δὲ κατεῦθύνσεως, εὐθύς ὡς ἀφαιρεθοῦν τὰ στρώματα τῆς μεταγενεστέρως σχετικῶς ἐπιχώσεως.

1. Τὸ Ἔργον τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας 1959, 128.

2. ΠΑΕ 1961, 191 κ.έ.

3. ΠΑΕ 1950, 269 κ.έ.

4. ΠΑΕ 1951, 214 κ.έ. Οὗτω ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Μυκηναϊκῆς πόλεως τῆς Νάξου ἔχει διεξαχθῆ κατὰ πέντε περιόδους μέχρι σήμερον (1950, 1951, 1959, 1961 καὶ 1963), διαρκείας δὲ ἐκάστης οὐχὶ μακροτέρας τῶν εικοσι περίπου ἡμερῶν, εἰς ἃς προσθετέα καὶ μία δοκιμαστικὴ ἀνασκαφὴ ὀλίγων ἡμερῶν παρά τὸ ἐκκλησιδίον τῆς Ἁγίας Ἐλεούσης (Ἔργον 1960, 189) (Σχεδ. σημείον ΑΕ). Αἱ ἄλλαι περίοδοι τῶν ἐν Νάξῳ ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν μου ἀνασκαφῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας εἶναι ἡ ἔρευνα κυκλαδικῶν οἰκιῶν εἰς τὸ δυτ. ἄκρον τῆς Γκρόττας (ΠΑΕ 1949, 112 κ.έ.), ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ Ἱεροῦ τῆς Δήμητρος καὶ Κόρης εἰς τὸ Σαγγρί (ΠΑΕ 1954, 330 κ.έ.), ἡ ἀνασκαφὴ τῶν δύο λαξευτῶν μυκηναϊκῶν τάφων κατὰ τὰ ἔτη 1958 (Τὸ Ἔργον 1958, 165) καὶ 1959 (Τὸ Ἔργον 1959, 125) συγχρόνως μετὰ τὴν ἐπανάληψιν τῆς ἀνασκαφῆς ἐν Γκρόττα, ἡ ἀνασκαφὴ τῶν Ἀπλωμάτων (Ἔργον 1960, 185 καὶ ΠΑΕ 1961 194). Ἄς σημειωθοῦν ἐπίσης καὶ δύο σύντομα ἄρθρα μου: Εἰδήσεις περὶ τῶν Χριστιανικῶν μνημείων τῆς Νάξου ἐν τῷ τόμῳ Εἰς Μνήμην Κ. Ι. Ἀμάντου, 1960, σ. 468-474 καὶ Μυκηναϊκὴ Νάξος ἐν Ἐπετ. Ἑταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν Α' 1961 σ. 600-608.

Ἡ ἐφέτος ἀνασκαφείσα περιοχὴ ὀρίζεται ἐν τῷ εἰκονιζομένῳ σχεδιογραφίματι (Σχ ἐ δ. 1· Πί ν. 471 α) διὰ τῶν τοίχων τῶν ἐσχεδιασμένων διὰ λίθων, ἐνθὰ κατὰ τὸ 1959 καὶ τὸ 1961 ἔρευνηθὲν τμήμα χαρακτηρίζεται διὰ τῶν λοξῶν παραλλήλων γραμμῶν τῶν πληρούντων τοὺς τοίχους. Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1950 εἶχε διαπιστωθῆ ὅτι τὰ ἐρευνώμενα μυκηναϊκὰ κτίσματα ἀνήκουν εἰς δύο ἢ τρεῖς περιόδους μετὰ ἐπαλλήλους τοὺς τοίχους αὐτῶν. Οἱ λόγῳ τῆς διαφορῆς ἐν ἐκάστη περιόδῳ κατεῦθύνσεως τῶν κτισμάτων τούτων εὐδιάκριτοι κατὰ διαδοχικὸν στρώμα τοῖχοι σημειοῦνται ἐν τῷ νοτίῳ τμήματι τοῦ σχεδιογραφίματος διὰ μικρῶν μεν ἀραιότερων παραλλήλων γραμμῶν οἱ τοῖχοι τοῦ στρώματος Ι, τοῦ παλαιότερου καὶ χαμηλοτέρου φυσικά, διὰ μεγαλυτέρων δὲ καὶ πυκνοτέρων οἱ τοῦ ὑπερκειμένου στρώματος (ἀνασκαφὴ 1959 καὶ 1961).

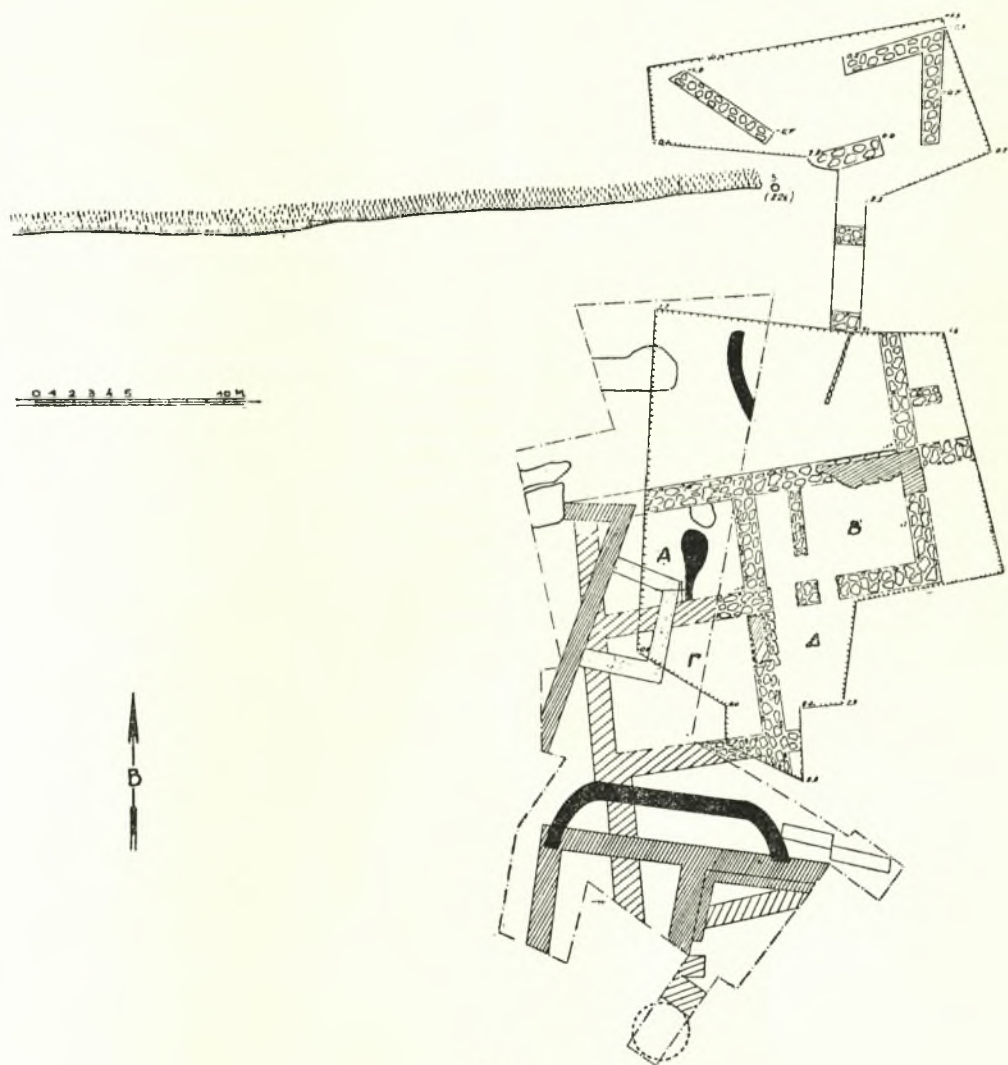
Εἰς τὸ ἐφέτος ἀνασκαφέν τμήμα τοῖχοι τοῦ νεωτέρου στρώματος δὲν ἀνεφάνησαν πλὴν μιᾶς μικρᾶς γωνίας (Πί ν. 471 γ) ὑπερκειμένης ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς ΒΑ. γωνίας τοῦ δωματίου Β. Ἀντιθέτως ἔλαβον σαφεστέρην ὄψιν τὰ ἐρείπια τῆς βαθυτέρας περιόδου (Πί ν. 471 α-β), τὰ ὅποια ἀποτελοῦν τὴν προέκτασιν τῶν παλαιότερων ἐρευνηθέντων. Διαπιστοῦται τοιοῦτοτρόπως ἡ μορφή ἐνὸς τμήματος μεγαλυτέρου συνόλου διὰ τῶν δωματίων Α, Β, Γ ὡς καὶ τοῦ χώρου Δ, τοῦ ὁποίου ὅμως ἀγνωοῦμεν ἀκόμη τὴν ὅλην μορφήν. Τὸ δωμάτιον Β δι' ἐνὸς ἔγκρασιον τοῖχου χωρίζεται εἰς δύο τμήματα, τῶν ὁποίων τὸ ἐν, τὸ Β, πολὺ στενότερον ἀπετέλει ἴσως διάδρομον.

Ἡ θέσις τῆς εἰσόδου διεπιστώθη μόνον εἰς τὸ δωμάτιον Γ, ἔνθα ἀνευρέθη κατὰ χώραν μαρμαρινῆ πλάξ κατωφλίου μήκους 1.30 καὶ πλάτους 0,31 μ., ἀκριβῶς εἰς τὸ βόρειον πέρασ τοῦ ἀνατολικοῦ τοῖχου τοῦ δωματίου τούτου, κατέχον δὲ τὸ ἐσωτερικὸν μόνον ἡμισυ τοῦ ἐφ' οὗ πατεῖ τοῖχου. Εἰς τὸ δωμάτιον Α εἶχεν εὑρεθῆ κατὰ τὸ 1961 πλάξ κατωφλίου ἐκ σχίστου οὐχὶ ὅμως κατὰ χώραν ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ δαπέδου πλησίον τοῦ βορείου τοῖχου τοῦ δωματίου τούτου (ΠΑΕ 1961, 192, πίν. 150 α). Τοῦ δωματίου Β ὁ νότιος τοῖχος κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον του εἶναι ἐντελῶς κατεστραμμένος εἰς δύο σημεία· ἴσως ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἡ εἰσοδος.

Ἡ ὑπὲρ τὰ μυκηναϊκὰ ταῦτα ἐρείπια ἐπίχωσις εἶναι ἀνάμεικτος· ὀλίγον μόνον ὑπὲρ ταῦτα διακρίνεται τὸ (πρωτο)γεωμετρικὸν στρώμα, οὐχὶ δὲ πανταχοῦ, συχνάκις δὲ ἀνάμεικτον μετὰ ὑστερομυκηναϊκὰ δστρακα. Παρὰ τὰς δυσχερείας δύναται ὅπωςδήποτε νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀσφαλὲς ὅτι εἰς τὸ στρώμα τῆς ἀνωτέρας μυκηναϊκῆς περιόδου,

τὸ 2, ἀντιστοιχοῦν μόνον μυκηναϊκῆς ἐποχῆς δσπρακα, ἐνῶ εἰς τὸ βαθύτερον, τὸ 1, μέχρι μὲν τινος ἔχομεν μυκηναϊκὰ ἐπίσης, εἶτα δέ, βαθύτερον, μυκηναϊκὰ ἀνάμεικτα μετὰ «κυκλαδικῶν» — ὁ δρος χρησιμοποιεῖται μὲ τὴν ἔννοιαν τῶν

ταύτης δὲν θά ἤθελον νὰ ἐξαγάγω, ἐν τῇ ἐλπίδι δι τὴ μελλοντικῇ ἔρευνα θά παράσχη καὶ περαιτέρω στοιχεῖα. Ὅπως δὲ ἴσως, τὰ εὐρήματα συνίστανται κατὰ κύριον λόγον εἰς δσπρακα τῆς ΥΕ ΙΙΙ γενικῶς ἐποχῆς, τινὰ τῶν ὁποίων καὶ ἀπεικονίζονται

Σχέδ. 1

μὴ γραπτῶν μυκηναϊκῶν — ἐνῶ ἀκόμη χαμηλότερον, ἤτοι ἐντὸς τοῦ στρώματος τῶν ποταμίων χαλικῶν καὶ ἄμμου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔχουν θεμελιωθῆ τὰ παλαιότερα μυκηναϊκὰ οἰκῆματα, καθὼς καὶ κατωτέρω τούτου ἔλλείπουν ἐντελῶς τὰ μυκηναϊκὰ: στίλπνὰ μελανὰ καὶ μινύεια εἶναι συνήθη. Περαιτέρω συμπεράσματα ἐκ τῆς διαπιστώσεως

(Πί ν. 472 α - β). Βεβαίως ἡ ταξινόμησις τοῦ πλήθους αὐτῶν δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ γίνῃ μέχρι σήμερον, ὥστε δὲν ἀποκλείεται νὰ ὑπάρχωσι καὶ τινὰ παλαιότερα, ὅπως δὲ ἴσως, ὅμως ὄχι πολλὰ.

Α 2. Μικρὰ κατ' ἀνάγκην ἤτο ἡ ἔρευνα ἢ γενομένη εἰς τὸ δυτικὸν πέρασ τῆς «Γκρόττας» πλησίον τῶν κατὰ τὸ 1949 ἀνασκαφεισῶν οἰκῶν «κυ-

κλαδικής» εποχής, ἀλλ' ἐπὶ τῆς εὐθὺς μετὰ τὴν ἀκτὴν ἀποτόμως ὑψομένης περιοχῆς. Ἡ σύγχρονος καὶ μεταγενεστέρα ἐπιχώσις ἦτο πολὺ μεγάλη, ὥστε τὸ σχετικῶς καθαρῶς παλαιὸν στρωμα (γεωμετρικόν, μυκηναϊκόν, κυκλαδικόν) συννητήθη εἰς βάθος πέντε μέτρων, ἐνῶ τὸ τεμάχιον κυκλαδικοῦ τοίχου ἀνεφάνη εἰς βάθος 5.90 μ., φυσικὰ ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Ἡ ἀνασκαφὴ ἦτο ἀδύνατον νὰ διεξαχθῆ ἐντὸς τοσοῦτου βάθους. Συνελέγησαν πολλὰ ὄστρακα, ὡς ἦτο ἐπόμενον, μετὰ τῶν ὀποίων τεμάχια ραμφοστόμου μεσοκυκλαδικῆς οἰνοχόης (Πί ν. 473 α) καὶ θραῦσμα τεφροῦ μινυεῖου ἀγγείου φέροντος ἐγχάρακτον σύμβολον τῆς γραμμικῆς γραφῆς Α.

Β. Εἰς τὴν περιοχὴν τῶν «Ἀπλωμάτων», ἦτο τοῦ πρὸς ἀνατολὰς τῆς πόλεως λόφου τοῦ χωριζομένου ἀπ' αὐτῆς διὰ τοῦ χειμάρρου, συνεχίσθη ἡ ἔρευνα τοῦ οἰκοδομήματος ἐν τῷ ὀποίῳ κατὰ τὸ 1961 εἶχεν ἀνευρεθῆ τὸ μωσαϊκόν τῆς ἐπὶ τοῦ θαλασσίου ταύρου Νηρηίδος. Τὸ οἰκοδόμημα εἶναι λίαν κατεστραμμένον καὶ μεταγενέστερον, ἀνήκον εἰς τὴν κατὰ τοὺς Ἑλληνορρωμαϊκοὺς χρόνους ἐπέκτασιν τῆς πόλεως πρὸς τὴν βορείαν αὐτῆς, παρὰ τὴν θάλασσαν, περιοχὴν, τὴν «Γκρότταν» δηλαδή, ἣτις εἶχε μείνει ἀκατοίκητος ἀπὸ τῶν γεωμετρικῶν καὶ ἐξῆς χρόνων, καὶ πρὸς τὰ κράσπεδα τοῦ λόφου τῶν «Ἀπλωμάτων».

Ἐπὶ τῶν τελευταίων τούτων, ὡς ἔδειξεν ἡ κατὰ τὸ 1960, 1961 καὶ ἐφέτος ἀνασκαφὴ, ὑπῆρχεν ἀπὸ

τῶν πρωτογεωμετρικῶν χρόνων ἐκτεταμένον νεκροταφεῖον, ἐκ τοῦ ὀποίου προέρχονται τὰ ἐν τῇ ἐπιχώσει ἀνευρεθέντα πολλὰ καὶ διαφέροντα ὄστρακα. Τάφοι δὲν ἀνευρέθησαν εἰμὴ ἐλάχιστοι λαξευτοὶ ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ βράχου καὶ βεβαίως οὐχὶ ἀσύλητοι, διασωθέντες λόγῳ τῆς μεγάλης ἐπιχώσεως. Ἐξ ἐνὸς λαξεύματος προέρχεται ἡ εἰκονιζομένη πρωτογεωμετρικὴ οἰνοχόη (Πί ν. 473 β). Εἰκονίζονται ἐπίσης ὄστρακα ἐκ τῆς ὄλης περιοχῆς (Πί ν. 473 γ, 474 α - β, 475 β). Ἐκ τούτων, ὡς παρατηρήθη ἀπὸ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ 1960, διαπιστοῦται ἤδη διὰ πρῶτην φοράν, ὅτι ὁ «γραμμικὸς νησιωτικὸς ρυθμὸς», ὁ παλαιότερον χαρακτηρισθεὶς ὡς βοιωτικὸς ἢ εὐβοϊκὸς ἢ παριακὸς, γνωστὸς μέχρι τοῦδε κυρίως ἐκ Θήρας, ἀπαντᾷ καὶ ἐν Νάξῳ. Εἰς τὸν ρυθμὸν τοῦτον ἀνήκει π.χ. τὸ ὠραῖον ἐνεπίγραφον θραῦσμα κρατῆρος μετὰ τὴν παράστασιν τῆς ἀρματοδρομίας (Ἔργον 1960 εἰκ. 210). Τὰ θραύσματα τῶν σκύφων (Πί ν. 474 α - β) ἀνήκουν εἰς τὴν τελευταίαν γεωμετρικὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν διαμορφοῦται ὁ ρυθμὸς οὗτος. Ἐκ τῶν μέχρι σήμερον εὐρημάτων νομίζω ὅτι ἐπιτρέπεται ἡ ὑπόθεσις ὅτι ὁ γραμμικὸς οὗτος ρυθμὸς ἀνήκει ἐπίσης εἰς τὴν Νάξον παρὰ τὸν γνωστὸν πλέον χαρακτηριστικὸν ναξιακὸν ρυθμὸν. Ἄλλ' ἐνῶ ὁ τελευταῖος οὗτος συνδέει τὴν Νάξον μετὰ τὴν Κόρινθον, ὁ γραμμικὸς ρυθμὸς εἶναι ὁ ἐνῶνων πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.

ΝΙΚ. ΚΟΝΤΟΛΕΩΝ

*

Νάξος. Μυκηναϊκός οικισμός: α. Ήρειπια, β. Κάτω, υπό τὸ ὕδωρ, διακρίνεται τὸ κατώφλιον τοῦ δωματίου Γ, γ. Ἐπάλληλοι τοῖχοι κατὰ τὴν ΒΑ. γωνίαν

Νάξος: α - β. Μυκηναϊκά όστρακα εκ της πόλεως Νάξου

Νάξος: α. Τεμάχια ραμφοστόμου μεσοκυκλαδικής οίνοχης, β. Προτογεωμετρική οίνοχη, γ. Προτογεωμετρικά δοστρακα

Νάξος: α - β. Ύστερογεωμετρικά ὄστρακα

Ν. Μ. ΚΟΝΤΟΛΕΩΝ

Νάξος: α. Άποψις τής Χώρας, β. Γεωμετρικά όστρακα

Ν. Μ. ΚΟΝΤΟΛΕΩΝ